

«Et opplysningsprosjekt i god bibliotekstradisjon – og god historiefremføring»

Af Johan Henden
Johan.henden@nb.no

Set udefra – og dog. Danmark og Norge deler historie, også bibliotekshistorie, til 1814. Derfor bad REVY den norske bibliotekshistoriker Johan Henden anmelde 2-bindsværket Dansk bibliotekshistorie.

Tobindsværket Dansk bibliotekshistorie utgitt på Aarhus Universitetsforlag gir en samlet forskningsbasert framstilling av bibliotek i Danmark fra middelalderens klosterbibliotek til vår digitale samtid.

Verket dekker et tidsspenn fra ca. 1100 til 2020. Bind 1 har tittel Biblioteker for de få. Tiden før 1920, bind 2 har tittel Biblioteker for alle. Tiden etter 1920. Den første danske biblioteklov kom i 1920, og verket er et bidrag til å markere dette. Det gjenspeiles i delingen mellom bindene, men verket er også en begivenhet i seg selv. Her må det nevnes at den første norske biblioteklov kom i 1935. Bibliotekshistorie er et relativt smalt felt, og i marginal grad blir bibliotek tatt med i historiske oversiktsverk.

Selv om bibliotek gjennom tiden har vært en nødvendig del av infrastruktur for vitenskap, opplysning og undervisning, har ofte bibliotek blitt tatt som en selvfølge og ikke blitt historisk analysert og kontekstualisert. Den spesifikke bibliotekshistorien har ofte dreidd seg om enkeltinstitusjoner, gjerne som jubileumsskrifter. Dansk bibliotekshistorie bidrar til å løfte bibliotekfeltet inn i den allmenne historien, og er så langt er det eneste samlede fremstilling av sin type i Norden.

Verket har fem forfattere og to av disse også redaktører, nemlig fhv. nasjonalbibliotekar Steen Bille Larsen (f. 1942) og fhv. lektor ved Danmarks Bibliotekskole og lektor ved Københavns Universitet Nan Dahlkild (f. 1949). De tre andre bidragsytere er litteratur- og

Laanerne anmodes om:

- ikke at** tage Bøgerne med vaade eller smudsige Hænder,
- ikke at** bløde Fingrene i Munden, naar der blades i Bøgerne,
- ikke at** skrive eller tegne i dem,
- ikke at** tage dem ud i fugtigt Væjr uden at have dem indpakkede,
- ikke at** ombyde Blade som Mærke,
- ikke at** lade Børn bruge dem som Legetøj,
- ikke at** spise og læse samtidig.

"Laanerne anmodes om. Reglement fra Nørre Rangstrup Bibliotek."
 Foto: Thorkild Jensen.
 Dansk Bibliotekshistoriske Samling.
 Københavns Universitet.

DANSK BIBLIOTEKSHISTORIE 1-2
 ISBN 978 87 7184 513 6
 790 sider, pris 499,95 kr.
 Aarhus Universitetsforlag, 2021
 Udgivet i 1.000 eksemplarer

bokhistorikeren Christian Kaaber (f. 1960) samt historikerne Jesper Vestermark Køber (f. 1986) og Jesper Lundby Skov (f. 1987). Kaaber og Lundsby Skov bidrar bare i første bind. Flere av verkets ulike kapitler er skrevet i fellesskap. Verket er bygd opp kronologisk med historiske vendepunkter i dansk historie som rammer for hvert kapittel. Dette bidrar til strukturert og oversiktlig disposisjon. Hele verket er også gjennomgående svært rikt illustrert. Hvert bind blir avrundet med et English summary.

Nan Dahlkilds innledning er en nøkkel til å åpne hele verket. Her blir det gjort rede for bakgrunn og formål samt teoretiske rammer. Verkets tese er presentert med bibliotekenes sammenheng med opplysningens og demokratiets historie vist gjennom bibliotekenes åpning gjennom fire dimensjoner: 1) Endrede bygningsmessige rammer, 2) økt leseferdighet, 3) ideologisk og politisk regulering av befolkningens mulighet for fri og lik tilgang, og 4) til slutt en åpning betinget av hvilke materialer og medier som er tilgjengelige for befolkningen. Verket henter inspirasjon fra flere ulike vitenskapsteorier uten å være fastlåst i en bestemt ramme « (...) men der næres grunnleggende

» Dansk bibliotekshistorie bidrar til å løfte bibliotekfeltet inn i den allmenne historien, og er så langt det eneste samlede fremstilling av sin type i Norden.

sympati for folkeoplysning, kulturformidling og vidensdeling.» Dette bidrar til å gjøre verket tilgjengelig og lesevennlig.

Verkets struktur åpner både for en gjennomgående lesning, eller man kan lese enkeltdele på kryss og tvers.

Dahlkild avrunder innledningen med en grundig bibliografisk presentasjon av danske bibliotekshistoriske verk i bred forstand. Denne presentasjonen inkluderer ren bibliotekshistorie, offentlige dokumenter og eksempel fra skole-, medie-, og opplysningshistorie som drar inn bibliotekfeltet.

Geografisk dekker verket bibliotekshistorie fra det danske rikets, helstatens,

varierende omfang og grenser gjennom tiden. Denne sterkt sentraliserte statsdannelsen med København som midtpunkt var geografisk på sitt mest omfattende i siste halvdel av 1700-tallet og inkluderte da Norge, Grønland, Island, Færøyene, hertugdømmene Slesvig og Holstein, samt oversjøiske besittelser i Karibia, India og Afrika. Norge var underlagt Danmark fra 1380 til 1814. Med det fulgte total dansk kulturdominans og norsk skriftspråks undergang.

Men selv om Norge var en provins i helstaten, ble den allmenne utvikling reflektert her. Under opplysningstiden på 1700-tallet begynte en dansk-norsk litterær offentlighet å ta form. Denne perioden med vitenskapelig utvikling, spesialisering og anvending av ny kunnskap var vekstperiode for bok- og bibliotekfeltet i helstaten, og dette blir grundig dekket i verket. Blant embedsmenn, adelige og det framvoksende borgerskapet, både i hovedstaden og rundt i riket, var der ivrige boksamlere som bygde opp store private samlinger. I Norge etablerte jernverkseieren Carl Deichman et bibliotek på 6.000 bind, samt manuskript og kart. Dette biblioteket ble testamentert til Christiania by (fra 1925 Oslo) og ble åpnet som offentlig bibliotek i 1785.

Dette ble grunnlaget for Oslos kommunale biblioteker som stadig bærer navnet Deichman.

Staten bygget også sivile og militære spesialbiblioteker, hovedsakelig i København, men også to institusjoner i Norge, som ikke er omtalt i verket. Nemlig ved Bergseminaret på Kongsberg 1784 og ved Krigsskolen i Christiania, som ble grunnlagt i 1750 som Den frie matematiske Skole. Bergseminaret og biblioteket ble overført til Universitetet i Christiania som ble opprettet i 1811 med kongelig reskript under navnet Det kongelige Frederiks Universitet. Til det nye universitetets bibliotek skjenket kong Frederik 6. et stort parti dubletter fra Det kongelige bibliotek. Disse dublettene ankom Christiania først i 1815, året etter Norge gikk ut av den danske bibliotekhistorien.

Verket framstår, så langt denne melder kan se, som et spennende og viktig bidrag til dansk historie. Nettopp kontekstualiseringen er til glede og berikelse.

I bibliotekshistorien finner man mange enkeltpersoner som har satt sitt preg på utviklingen. En person som er relevant både i dansk og norsk sammenheng er Peter Fredrik Suhm (1728-1798). Han bygget opp et stort privatbibliotek i København som var tilgjengelig for utlån til et allment publikum. I 1797 ble denne samlingen solgt til Det kongelige Bibliotek, som også hadde åpnet for allmenheten. Fra 1751 til 1765 bodde Suhm i Trondheim. Her var han i 1760 med å grunnlegge et vitenskapsselskap som i 1767 fikk kongelig godkjenning som Det Kongelige Videnskabers Norske Selskab. Fram til etableringen av universitetet i Christiania hadde dette selskapet Norges største bibliotek, i dag inngår det i universitetsbiblioteket i Trondheim.

Å gå inn i dette omfattende verket som helhet er det ikke rammer for her. Verket framstår, så langt denne melder kan

Plakaten Frihed, Lighed, Biblioteker er udgivet af Danmarks Bibliotekarforbund i anledning af Bibliotekets Dag den 12. september 1989. Gengivet med venlig tilladelse fra Forbundet Kultur & Information. Kunster: Burmester Bejsebakken. Dansk Bibliotekshistorie, indledningen til bind 2, fra Aarhus Universitetsforlag

se, som et spennende og viktig bidrag til dansk historie. Nettopp kontekstualiseringen er til glede og berikelse. Det er et opplysningsprosjekt i god bibliotekstradisjon, det er også god historieformidling. Det må også bemerkes at verket har en solid og elegant lay out. Dette er en påkostet produksjon

som har vært avhengig av støtte for å bli realisert. Fond og organisjoner som har bidratt til realisering blir behørlig takket for dette.

Johan Henden, ph.d., er forskningsbibliotekar ved Nationalbiblioteket i Mo i Rana.